

in the LKŽ, although the meaning is obvious from the verb *pelgrinauti* 'to make a pilgrimage' recorded here on p. 332.

The head word *lozorius* is defined as 'invalid' and the example is given from Bretkūnas' "Poštilla": *Giwenimas Lazaraus scheme Swiete* which would seem to mean 'the life of an invalid in this world'. Still the context given in the quotation here isn't really sufficient to show whether this really denotes 'invalid' or 'Lazarus' (the archetypal invalid described in Luke 16:20 ff.).

I have not been able to locate some words in any other Lithuanian dictionary at my disposal, e. g., *likta* 'last hour, end of the life' (p. 224) which is encountered in Vaišnoras' *Malda, ieib ifchganitingai numirtumbei* 'Prayer so that you should die in a state of grace'. The example cited is: *Ne dūk mane Liktoie umai ir nekentintinai ant manęs ušpulti = Lass mich nicht plötzlich und unuersehens mit meinem letzten Stündlein uberfallen werden* 'Do not let me be overtaken by my last hour suddenly and unexpectedly'. Perhaps the meaning of *likta* could have been determined by context without the German original, but that is not certain.

I noticed the misprint *pasterior* for *posterior* (p. 314), but I don't know whether this was in Sirvydas' original dictionary or whether it was just a common mistake in East European Renaissance Latin.

I didn't count the words, but I estimate that there must be between 8,000 and 10,000 words in this dictionary.

In conclusion, Palionis is to be thanked for creating an extremely useful and interesting dictionary, one from which I and many others interested in the history of the Lithuanian language will gain vast benefit as we have all benefited from his many other books and articles over the years of his extremely productive and fruitful academic life.

## REFERENCE

Nepokupnyj A., 2002, Prusskoe tabu: *mosuco* E 662 'laska' kak deminutiv ot *moazo* E 178 'tetja', – *Baltistica*, XXXVII (1), 35–43.

*William R. Schmalstieg*

**Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība.** Lokāmās vārdšķiras, Rīga, LU Latviešu valodas institūts, 2002, 560.

2002 m. pasirodē stambi Latvijos universiteto Latvių kalbos instituto mokslininkų parengta monografija „Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība“, apimanti kaitomāsias kalbos dalis. Monografiju sudaro Pratumē, Įvadas (autorē – Aina Blinkena), penkios dalys: Daiktavardis (Lietvārds, autorē – Gunta Smiltiece), Būdvardis (Īpašības vārds, autorē – Aina Blinkena), Skaitvardis (Skaitļa vārds, autorē – Silvija Mieze), Įvardis (Vietniekvārds, autorē – Dzidra Barbare), Veiksmazodis (Darbības vārds, autorē – Ruta Veidemane), didelis (net 21 puslapio) literatūros sarašas, šaltinių ir sutrumpinimų sarašas. Tai latvių literatūrinės (rašomosios) kalbos istorijai skirtas darbas, kuris parašytas iš esmės aprašomuoju metodu. Įvade atsirihojama nuo istorinės gramatikos ir teigiama, kad „Literārās valodas vēsture aplūko tās valodas parādības, kas pieejamas analīzei un vērtēšanai pēc noteiktiem hronoloģiski datētiem avotiem. Šim nolūkam visnoderīgākais ir tieši rakstos fiksētais mūsu valodas materiāls, kas saglabājies kopš 16. gs. beigām un tapis līdz pat mūsu dienām“ (p. 4). Visos dalys, kaip minėta, parašytos aprašomuoju metodu. Monografijos autorės nuosekliai fiksuoja kaitomųjų kalbos dalių fleksines formas nuo XVI a. pabaigos iki šių dienų, aptaria gramatinės minties raidą, išryškina turtingas žodžių darybos priemones. „Šai monogrāfijā morfoloģiskās struktūras un sistēmas ietvaros daļēji aplūkota arī vārddarināšana, kas ir cieši saistīta ar vārdformu lietojumu un to izpratni un nereti mijas un saskaras vienas vārdšķiras kategoriju apcerē“ (p. 6).

Suprantama, kad kiekviena kalba kinta pagal savo vidinės raidos dėsnius, tačiau jos raidą gali veikti ir išoriniai (ekstralingvistiniai) veiksniai, rašomoji kalba dar ir norminama. Kalbos būseną yra nuolatinis jos kitimas visuose posistemiuose, tik ne visuose posistemiuose jis vyksta vienu metu ir vienodu būdu ar laipsniu. Kalbos pakitimai plačiąja prasme yra substitucijų procesai – vieno elemento pakeitimas kitu. Vykstant kalbos pakitimams vienas jos elementas panaikina kito elemento vienalaikį

buvimą pagal formulę  $A \rightarrow B$ . Tai reiškia, kad  $A$  daugiau nebeegzistuoja – jo vietą užėmė  $B$ . Kitókios tų pačių elementų modifikacijos gali būti vadinamos variantais; jų santykiai iš esmės yra kitokie:  $A$  ir  $B$  koegzistuoja tam tikru raidos laikotarpiu ir vyksta jų konkurencija. Tokią variantų koegzistenciją detaliam aprašo recenzuojamojo darbo autorės. Jos pasirinko iš esmės kontekstinę leksinių vienetų ir fleksinių formų aprašymo būdą: „Aprakstot morfologiško parādību attīstības gaitu, vārdi rādīti minimālā reālajā kontekstā, kas ļauj spriest ne vien par šo vārdu formu, bet arī vērtēt to nozīmi un sintaktiskās funkcijas. Ārpus konteksta kaila vārdforma ir abstrakta, un šādu formu apraksts nevar dot priekšstatu par valodas pārmaiņām“ (p. 6). Fleksinių formų fiksavimas visuose kontekstuose, suprantama, yra labai svarbus nustatant jų variantus laiko būvyje. Monografijos autorės tai padarė, galima sakyti, profesionaliai. Gausi medžiaga iš rašytinių šaltinių (tekstų, gramatikų) yra svarus fleksinių formų, žodžių darybos priemonių, atskirų žodžių, jų reikšmės raidos įrodymas. Tačiau vien kontekstinis aprašas yra tik pirmasis kalbos raidos aiškinimo etapas. Kalbant apie morfologinius pakitimus būtina priminti, kad jie vyksta ne kontekstuose, o paradigmoje. Atskiruose kontekstuose gali atsirasti tik kalbos normos pažeidimų, kurie gali virsti pakitimais tik susidarius tam tikroms sąlygoms. Tas sąlygas lemia paradigmoje susiklostę atitinkami santykiai. Fleksinėse kalbose fleksinės morfologijos struktūra kuriama pagal tam tikrus visuotinius morfologinės struktūros principus. Pirmasis principas yra tipologinio vienodumo ir sistematikos principas. Jis pirmenybę teikia fleksinėms sistemoms, kurios savo pagrindiniais parametrais yra sudarytos vienodai ir sistemiškai. Jam būdinga tendencija pašalinti sistemos neatitinkančius, fleksinės sistemos sistematiką mažiau ar daugiau trikdančius morfologinius reiškinius. Jo poveikio padariniai – neikoniškų fleksinių formų pakeitimas ikoniškais ir alomorfų skaičiaus mažinimas, pvz.:  $c$  kamieno vienaskaitos genityvo neikoniškos formos *akmens* keitimas į  $a_2$  kamieno formą *akmeną* latvių tarmėse. Antrasis principas – tai morfologinės struktūros kūrimo pagal implikacinę darybos taisyklės

principas. Jis teikia pirmenybę paradigmoms, kurios sudarytos pagal visuotines implikacijos formules (‘*jei – tai*’ sąlyga). Fleksinės paradigmos turi implikacinę struktūrą, jei jos sudaromos implikacijomis. Žodžiai, kurių paradigmos sudaromos implikacijomis, turi universalią implikacinę struktūrą ir sudaro vienodas fleksines klases. Pavyzdžiui, *i* klasės daugiskaitos nominatyvas dabartinėje latvių kalboje turi fleksyvą /-is/; visais atvejais (jei daiktavardis kaitomas skaičiais) vienaskaitos nominatyvas ir genityvas daromas su /-s/, daugiskaitos akuzatyvas – su /-is/, lokatyvas – su /-īs/ etc.

Trečiasis principas – morfologinių klasių glaudžios sąsajos su nemorfologinėmis ypatybėmis principas. Jis teikia pirmenybę fleksinėms klasėms, kurios motyvuotos nemorfologiškai, plg. latvių bendrinės kalbos *sapnis* < \**sapnas* ir dial. *sapenis* (Kabile, Rucava etc.), *sapins*, *sapens* < \**sapns* < \**sapnas*, žr. ME III 705–706.

Ketvirtasis principas – „turinio“ tapatybių ir skirtubių formalaus atspindžio principas. Šis principas yra pamatas tų morfologinių reiškinių, kurie aprašomi formule *eine Funktion – eine Form*. Jis teikia pirmenybę kiek galima vienedesniam „turinio“ tapatybių ir skirtubių perteikimui (išraiškai) morfologinėmis priemonėmis. Nors šis principas yra kiekvienos fleksinės morfologijos pamatas, jo, kaip varomosios jėgos, poveikis morfologiniams pakitimams yra ribotas. Jis dažnai paklūsta pirmajam principui. Penktasis principas yra vadinamasis konstrukcinio, arba diagramatinio, ikonizmo principas. Jis teikia pirmenybę paradigmoms, kurios sudarytos pagal principą: žymėto (gausesnio) „turinio“ kategorijos yra žymėtos, o nežymėto (negausaus) „turinio“ kategorijos – nežymėtos; žymėto turinio kategorija paprastai ryškiau ir simbolizuojama už nežymėto turinio kategoriją: daugiskaita – ryškiau už vienaskaitą, netiesioginiai linksniai, arba išvestinės fleksinės formos, – ryškiau už pamatinę formą, plg.: vns. nom. *liep-a* ir vns. gen. *liep-as*, dat. *liep-ai*, dgs. nom. *liep-as*, dat. *liep-ām* etc. (plg. Wurzel 1984, 174–185).

Aptarti morfologijos struktūros kūrimo principai yra morfologijos natūralumo principai, universalūs visoms fleksinėms kalboms. Jų lemiamas poveikis realizuojamas istoriškai kal-



bos pakitimais. Jie žymi morfologiškai sąlygotų kalbos sistemos pakitimų kryptį. Morfologi- nių pakitimų, kurie vyktų ne pagal šiuos princi- pus, nėra.

Kaip žinoma, be semantinio žymėtumo ir ko- davimo/simbolizavimo žymėtumo, skiriamas dar išvestinis koduotųjų/simbolizuotųjų katego- rijų žymėtumas, arba *m*-vertės, t. y. bendriausi morfolginiai žymėjimai, kurie suponuoja du pagrindinius morfolgijos raidos principus: (1)  $\bar{m} > \dot{m}$ ; (2)  $\bar{m} : \dot{m} > \bar{m}$  (žr. Mayerthaler 1981, 10). Pirmasis principas (1) reiškia, kad morfolo- giniai pakitimai (jeigu jie nėra ekstralingvistiniai: kalbų/tarmių mišimas, skolinimasis, norminimas) vyksta tokia kryptimi: nuo daugiau žymėto / ma- žiau paprasto prie (→) mažiau žymėto / papras- tesnio. Natūralus morfolginis kitimas yra kiti- mas, kuris paklūsta  $\bar{m} > \dot{m}$ . Antrasis principas (2) reiškia, kad vykstant vidiniams morfolo- giniams pakitimams stipriau ir silpniau žymėtų for- mų konkurencijoje nugalai silpniau žymėta for- ma. Žymėtumo pašalinimas viename posistemio „narvelyje“ labai dažnai veda prie žymėtumo di- dėjimo kitame.

Suprantama, kad recenzuojamosios mo- nografijos autorės ir nebandė atlikti savo dar- bo pagal tuos visus morfolginės struktūros da- rybos ir raidos principus, nors monografijos pa- vadinimas, kuriame yra žodžių samplaika *morfoloģiskās sistēmas attīstība*, ir įpareigojo tai daryti. Sistemos vaizdo šioje monografijoje (ypač daiktavardžio ir įvardžio skyriuose) ne- matyti. Galima sakyti, kalbant statybininkų ter- minais, yra plytų, yra armatūros, yra skiedinio, bet dar reikia iš tų medžiagų sumūryti sistemos griaučius ir parodyti, kaip ta sistema atrodo, ko- kie tos sistemos struktūriniai požymiai, kaip ji kito. Monografija iš esmės yra atomistinis tyri- mas (išskyrus gal tik skyrių apie veiksmažodį); joje fiksuojamos, aprašomos atskiros fleksinės formos, atskiri žodžiai (pavyzdžiui, įvardžiai), bet jų vietos sistemoje nematyti. Didelis žings- nis į priekį būtų buvęs žengtas, jei autorės, be atskirų fleksinių formų registravimo tekstuose, būtų pateikusias bent XVI–XVII a. ir, pavyz- džiui, XIX a. vardažodžių linksniavimo visas pa- radigmas ir atsisakiusios istorinės gramatikos klausimų, t. y. diachronijos.

Štai, pavyzdžiui, iš skyriaus *Lietvārdu locīša- na* skaitytojas lauktų išsamios XVI–XVII a. lat- vių kalbos daiktavardžio linksniavimo sistemos sinchroninės analizės, to meto daiktavardžio vi- sų fleksinių klasių paradigmu, nustatytų iš se- nųjų tekstų, to meto linksniavimo sistemos struktūrinių požymių aptarimo. Deja, studijo- je to nėra. Iš esmės kalbama apie daiktavardžio linksniavimo pateikimą (Rehehuseno, Adolfo, Dreselio, Langijo etc.) gramatikose ar grama- tikos klausimams skirtuose (pvz. Einhorn) darbuose (p. 45–47). Toliau aptariamas XVIII, XIX ir XX a. gramatikų autorių požiūris į lat- vių kalbos daiktavardžio linksniuotes (p. 47– 51). Bet visas šis tekstas yra ne linksniavimo sis- temos analizė, o atskirų autorių požiūrio į lat- vių kalbos daiktavardžio linksniavimą istorija, tiksliau, gramatikos minties raidos aprašas. Iš jo visiškai nematyti atskirų laikotarpių daikta- vardžio linksniavimo sistemos vaizdo ir tos sis- temos pakitimų. Jeigu autorė, be kontekstinio fleksinių formų aprašo, būtų pateikusi, pavyz- džiui, iš stambesniųjų senųjų (Elgerio ar Man- celio) tekstų daiktavardžio visų fleksinių klasių paradigmas, aptarusi to meto daiktavardžio linksniavimo sistemos struktūrinius požymius ((1) skaičiaus ir linksnio kategorija, (2) daikta- vardžio kaitymo taisyklės, (3) skaičiaus ir links- nio kategorijų simbolizavimas/kodavimas, (4) giminės kategorijos simbolizavimas, (5) fleksi- nių klasių buvimas, (6) natūrali fleksinių klasių hierarchija, (7) linksniavimo tipai, (8) stabilios ir nestabiliosios fleksinės klasės), jos dar- bas būtų buvęs visai kitoks – jis atitiktų šiuo- laikinio sisteminio tyrimo reikalavimus ir būtų labai informatyvus. Autoriui būtinai reikėjo ap- tarti ne tik tos sistemos išvestinių formų tipus, bet ir jų konstrukcinio ikonizmo laipsnius, jų žymėtumo/nežymėtumo statusą, paradigmu ti- pus pagal fleksinių formų sinkretizmą. Jeigu au- torė, be minėtų dalykų, remdamasi, pavyzdžiui, Elgerio evangelijų ar Mancelio tekstų linksnių dažnio skaičiavimais būtų nustačiusi natūralią fleksinių klasių hierarchiją, ji būtų įsitikinusi, kad XVI–XVII a., sprendžiant iš tekstų duo- menų, latvių kalbos daiktavardžiai pagal links- niavimo panašumą sudarė tris klases. Pirmajai priklausė *u*, *a*, *ja*<sub>1</sub>, *ja*<sub>2</sub> ir *c*<sub>m</sub> kamienai, antrajai – *c*<sub>f</sub> ir *i* kamienai ir trečiajai – *ē*<sub>m</sub>, *ē*<sub>f</sub> ir (*i*)*ā*<sub>m</sub>, (*i*)*ā*<sub>f</sub>

kamienai. Ji būtų pastebėjusi, kad pirmosios klasės daiktavardžiai (išskyrus kelis daugiskaitinius *u<sub>f</sub>* kamieno žodžius, pereinančius į *ā<sub>f</sub>* kamieną) yra vyriškosios giminės, antrosios – moteriškosios ir trečiosios – vyriškosios ir moteriškosios giminės žodžiai. Vadinasi, to laikotarpio latvių rašomajai kalbai buvo būdingi trys linksniavimo tipai: vyriškasis, moteriškasis ir mišrusis. Nustačiusi fleksinių klasių hierarchiją autorė būtų pastebėjusi, kad greta stabilųjų fleksinių klasių XVI–XVII a. latvių rašomojoje kalboje buvo ir nestabiliųjų, taip pat papildomųjų fleksinių klasių, kurių raidos kryptis – perėjimas į stabiliasias klases. Taigi XVI–XVII a. senųjų tekstų daiktavardžio linksniavimo sistemos struktūrinis aprašas galėjo būti patikima „starto aikštelė“ į ateitį.

Nors autorės ir įsitikinusi, kad „kaila vārdforma (...) nevar dot priekšstatu par valodas pārmaiņām“, tačiau toks mąstymas kalbant apie fleksinės morfologijos raidą, veda į klystkeliuos, nes fleksinių formų morfologiniai pakitimai (vienos fleksijos pakeitimas kita) iš esmės, kaip sakytą, vyksta paradigmosse pagal minėtus raidos principus. Tik turint prieš akis nors du linksniavimo (ar asmenavimo) sistemų pjūvius galima tiksliau nustatyti morfologinius pakitimus ir paaiškinti jų sąlygas ir vidinius motyvus.

Nors morfologijos įvade ir atskiriama istorinė gramatika nuo kalbos istorijos, tačiau istorinės gramatikos dalykų tekste neatsisakoma, ypač dalyje apie daiktavardį. Ir tai yra vienas iš didžiausių šios dalies trūkumų. Neturėdama prieš akis visos daiktavardžio linksniavimo sistemos vaizdo ir visų fleksinių klasių paradigimų, autorė nueina lengviausiu atomistinio tyrimo keliu arba remiasi Endzelyno autoritetu, kuriuo jau ne visada galima remtis. Be to, Endzelyno nuomonė kartais savaip pateikiama. Kaip pavyzdį galima paminėti *i* ir *u* kamienų daiktavardžių vienaskaitos instrumentalio formų kilmės aiškinimus. Apie *u* kamieno vienaskaitos akuzatyvo ir instrumentalio formų galūnes (p. 61) rašoma taip: „Vienskaitļa akuzatīva un instrumentāļa galotnes ir *-u* (no ide. *-um*), instrumentāļa forma – jauninājums pēc to celmu parauga, kur akuzatīva un instrumentāļa formu galotnes bija sakritušas (Endzelīns

1951, 444)“. Endzelynas p. 444 rašo taip: „La. *alu* un lei. dial. *dangū* (...) ir drīzāk jauninājumi (la. valodā pēc to gadījumu parauga, kur viensk. ak. un instr. bija sakrituši“. Iškreipiama ne tik Endzelyno mintis, bet ir aiškiai pasakoma, kad kalbamųjų formų galūnės yra bendros kilmės, t. y. iš ide. *\*-um*. Taip ir lieka neaišku, kokia buvo pirminė instrumentalio formos galūnė ir dėl kokių motyvų ji buvo „pakeista“ tos pačios kilmės galūne.

Nemaža painiavos yra ir *i* kamieno vienaskaitos akuzatyvo ir instrumentalio formų galūnių kilmės aiškinime (p. 73). Smiltniecė rašo: „Vienskaitļa akuzatīva un instrumentāļa formai ir galotne *-i*, kas radusies no vecākās galotnes *-ī*, kura tekstos neatspoguļojas (Endzelīns 1951, 432)“. Kaip ji gali „atspindēti“ tekstuose, jei ilgieji žodžio galo balsiai ir dvibalsiai latvių kalboje sutrumpėjo greičiausiai XIII–XIV a.? Tai viena. Antra, Endzelynas p. 432 rašo: „*-i* līdz ar lei. (...) *-i* varētu būt *-ī* saīsinājums un salīdzināms ar skr. vēdu *-ī* (...). Bet la. *-i* viegli izskaidrojams arī kā jauninājums“. Autorė, deja, šios minties (t. y. kaip inovācijas) net nesvarsto. Jeigu ji prieš akis būtų turėjusi visas vardažodžių linksniavimo sistemos vienaskaitos akuzatyvo ir instrumentalio formas (plg. *vīr-u*, *ceļ-u*, *rok-u*, *zem-i*, *brāl-i*, asmeninių įvardžių vns. ak. *man-i*, instr. *man-im*, prievieksmį *vīrs-um* etc.), ji tikriausiai būtų priėjusi prie išvados, kad *i* kamieno vienaskaitos instrumentalio formos senesnė galūnė buvo *-im(i)* < *\*-imī*, o *u* kamieno – *-um(i)* < *\*-umī*, kad tos galūnės, kaip žymėtos, buvo pakeistos nežymėtomis galūnėmis *-i* resp. *-u* pagal sistemos atitikties principą: *a*, *ja<sub>1</sub>*, *ā* kam. vns. ak. *-u*: *u* kam. vns. ak. *-u* = *a*, *ja<sub>1</sub>*, *ā* kam. vns. instr. *-u*: *x*, kur *x* = *-u*, ir *ja<sub>2</sub>*, *ē* kam. vns. ak. *-i*: *i* kam. vns. ak. *-i* = *ja<sub>2</sub>*, *ē* kam. vns. instr. *-i*: *x*, kur *x* = *-i*. Pagal šį principą pakeista ir *c* kamienų vienaskaitos instrumentalio senoji žymėta galūnė *\*-im(i)* nežymėta *-i*, plg. *ar akmeni*.

Neturint prieš akis senųjų tekstų daiktavardžio paradigimų autorei, gal ir nenorint, deja, nepasisekė paaiškinti *a* ir *ja<sub>1</sub>* kamienų vienaskaitos lokatyvo formos galūnės kilmės (p. 55). Teko dangstyti Endzelyno autoritetu, nors Endzelynas šiuo atveju yra šovęs pro šalį. Jis teigė, kad *a* kamieno vienaskaitos lokatyvo galū-



nė yra įsivesta „no *ā*-celmu paradeigmas“ (E n d z e l ī n s 1951, 398). Tai, žinoma, tiesa, bet to įsivedimo motyvai yra daugiau negu abejotini. Endzelynas rašo: „Sākumā *o*-celmu lokatīva forma la. valodā laikam beidzas ar *-i* (...) un fonētiski sakrita ar daudzsk. nominatīva galotni, un tāpēc kā parprotumu to varēja aizstāt kāda forma ar *-ā*“ (ten pat). Šis kalbamosios galūnės pakeitimo motyvas nėra įtikinamas dėl kelių dalykų: (1) vargu ar sinkretizuotos *a* kamieno vienaskaitos lokatyvo ir daugiskaitos nominatyvo formos, pavyzdžiui, tokiaame pasakyme *\*bēni ir(a) dārzi* galėtų sukelti komunikacijos nepatogumą; (2) latvių kalbos daiktavardžio vienaskaitos ir daugiskaitos paradigmose yra ir daugiau sinkretizuotų formų, bet dėl to tos formos nebuvo poliarizuotos; (3) kalbamųjų formų poliarizacija nebuvo būtina, nes jos buvo vartojamos skirtinguose kontekstuose – jas skyrė sintaksiniai žymikliai. Tai leidžia teigti, kad *a*, *ja*<sub>1</sub> kamienų vienaskaitos lokatyvo ir daugiskaitos nominatyvo poliarizacijos būtinybės motyvas nėra įtikinamas. Vadinasi, reikia ieškoti kitų to pakitimo sąlygų ir vidinių motyvų. Pirmia, po žodžio galo fonologinių pakitimų ir struktūrinio trumpėjimo sistemos atitikties požūriu senoji vienaskaitos lokatyvo (inesyvo) forma tapo mažiau preferentiška/žymėta ir susiklosčius palankioms sąlygoms ji buvo pakeista preferentiškesne/nežymėta forma. Antra, lemiamą vaidmenį čia suvaidino dėl fonologinių ir morfologinių žodžio galo pakitimų įvykęs *a*, *ja*<sub>1</sub> ir (*i*)*ā* kamienų daiktavardžių vienaskaitos iliatyvo formų galūnių sutapimas, dėl kurio šių kamienų vienaskaitos iliatyvo formų gramatinės morfemos visiškai neteko giminės informacijos. Latvių senųjų raštų duomenys rodo, kad *a*, *ja*<sub>1</sub> kamienų vienaskaitos iliatyvo formos galūnė su (*i*)*ā* kamieno vienaskaitos iliatyvo formos galūne jau buvo sutapusi prieš raštijos pradžią, plg.: *sauwe kruste nāst pafzan mōku kalnan* Elg 71 ir *und tam ammatte kungam rohkan eedotz* LW 37 (cit. iš V a n a g s 1998, 54). Po to, kai *\*kalnana* ir *\*ruokāna* → *kalnan* ir *\*ruokān*, kai *\*ruokān* fonetiškai virto *ruokan* ir šios formos galūnė sutapo su *a* kamieno vienaskaitos iliatyvo formos galūne, radosi galimybė pagal proporcinės analogijos santykį *ā* kam. vns. ilt. *-an*: vns. ins. *-ā* = *a* kam. vns. ilt. *-an*: x

pakeisti žymėtą inesyvo formas *\*kaln-i* galūnę *\*-i* nežymėta galūne *-ā* (t. y. *kaln-ā*), kuri tiek pagal sistemos atitikties, tiek pagal „funkcija-forma“ principą geriau derinasi prie šių kamienų vienaskaitos akuzatyvo, instrumentalio ir iliatyvo formų (plg. R o s i n a s 2001, 71).

Labai abejotinas yra ir daugiskaitos lokatyvo formos su *-os* kilmės aiškinimas (p. 57), pagal kurį „Daugzskaitla lokatīva galotne *-os* radusies „laikam, senajai daudzsk. akuzatīva formai prievienojot kādu postpozīciju. [...] Kāds patskanis la. valodā zudis aiz *-s*, nav droši izzināms, jo lei. valodā ir dažādas galotnes“ (E n d z e l ī n s 1951, 407)“. Iš tikrųjų sunku pasakyti, koks balsis yra išnykęs po *-s*, bet pritarti nuomonei, kad daugiskaitos lokatyvas yra pasidarytas iš akuzatyvo formos ir postpozicijos, nėra pagrindo (žr. R o s i n a s 2000, 178–181). Mokslininko etika reikalauja bent paminėti alternatyvias nuomones arba jas argumentuotai atmesti. Tačiau šiuo ir kitais atvejais to nedaro ne tik šios dalies, bet ir kitų dalių autorės.

Nors monografijos įvade rašoma, kad žodžiai „rādīti minimālā reālajā kontekstā, kas ļauj spriest ne vien par šo vārdu formu, bet arī vērtēt to nozīmi un sintaktiskās funkcijas“ (p. 6). Deja, daugelio tokių kontekstų iš viso nėra ir tai yra nemažas trūkumas, nes be jų negalima paaiškinti kai kurių formų raidos. Pavyzdžiui, nėra kontekstų iš senųjų tekstų su daugiskaitos lokatyvo formomis (p. 57), turinčiomis ir vietos, ir krypties reikšmę, o apie vienaskaitos lokatyvo ir iliatyvo neutralizaciją užsiminama labai skurdžiai. Pateikiamas aiškinimas ir kontekstai net klaidina skaitytoją; teigiama, kad „Vienskaitla lokatīva nozīmē visvecākajos teksto sastopamas illatīva formas ar *-n*, dažkārt arī ar galotni *-ē*“ ir duodamas pavyzdys *eht mescheh* iš Rehehuseno gramatikos (p. 55). Tačiau XVI–XVII a. seniausiuose tekstuose (pradedant rankraštiniais poterių tekstais ir baigiant Elgerio evangelijomis) *a* kamieno daiktavardžių vienaskaitos lokatyvas (vietos ir krypties ir laiko reikšmė) turi galūnę *-ā*, *-a* (rašoma *-a*, *-e*), ir *-ai* (žr. R o s i n a s 2002, 219–220). Vienaskaitos iliatyvas turi ne tik krypties, bet ir vietos resp. laiko reikšmę. Kitaip tariant, vienaskaitos lokatyvo (inesyvo) ir iliatyvo reikšmės yra neutralizuotos.

Skurdokai atrodo poskyris *Līdzskaņu celma lietvārdi*, kuriame pateikiama tik iš Einhor-  
no darbo paimta *Suns* paradigma (p. 76), o to-  
liau aprašomas kai kurių gramatikų autorių  
(O. Rozenbergo, A. Bylenšteino, J. Endzelyno)  
požiūris į *c* kamienų daiktavardžius ir p. 77 da-  
roma išvada: „Tā kā līdzskaņu celmu atspogu-  
ļojums gramatikās nav konsekvents, ir pieļau-  
tas paralēlformas, tad arī rakstu ovotos līdzskaņu  
celmu locīšanā vērojama nekonsekvence“. To-  
liau (p. 77–78) tam „nenuoseklumui“ pagrįsti  
autorė pateikia pavyzdžių tik iš XIX ir XX a.  
tekstų (išimtis tik vienas 1689 m. Biblijos pa-  
vyzdys). Iš tų pavyzdžių gali susidaryti įspūdis,  
kad *c* kamienų daiktavardžiai (kaip nestabili  
fleksinė klasė) į *ja*<sub>2</sub> kamieną pradėjo pereiti tik  
XIX amžiuje. Senieji tekstai (Psalmen 1615, El-  
gerio, Mancelio) rodo, kad *c* kamienų daikta-  
vardžiai jau XVII a. buvo nestabili fleksinė kla-  
sė, linkusi pereiti į *ja*<sub>2</sub> klasę.

Nepriimtinas aiškinimas (p. 73), kad *i* ka-  
mieno „Vienskaitļa lokatīva galotne *-ī* ir jau-  
ninājums vecāku galotņu *-ie* resp. *-ē(j)* vietā  
(E n d z e l ī n s 1951, 432)“. Kol nepateikta pa-  
grįstų tokios raidos motyvų, patikėti šia Endze-  
lyno versija gali nebent tik pradedantis moks-  
lus studentas (plg. R o s i n a s 2000, 179; 2001,  
61–70).

Abejonių kelia teiginys, kad seniausiųjų  
tekstų *ē* kamieno daiktavardžių vienaskaitos ga-  
lininko formos, kurių galūnės žymimos grafe-  
ma *e*, turi galūnę *-e* („sastopama arī galotne *-e*)  
(p. 67), pvz.: *mate* Kanizijaus katekizme ir ki-  
tuose tekstuose. Laikantis tokios nuomonės,  
reikėtų teigti, kad Kanizijaus katekizmo (ir ki-  
tų tekstų) *a* kamieno vns. gen. *Kunge*, vns. ak.  
*Dewe*<sup>1</sup>, vns. instr. *ahr wahrde* taip pat turi galū-  
nę *-e*. Tokia nuomonė reiškia monografijos  
p. 54, plg. dar p. 64. Taip „įsivaizdavus“ galima  
teigti, kad dgs. nom. *letes*, dgs. ak. *grekes*, dgs.  
ak. *denes* etc. turi galūnę *-es*. Tik kaip paaiškin-  
ti jos kilmę? Nelengva suprasti tokį autorės po-  
žiūrį į pirmųjų tekstų grafiką. Dar labiau nesu-  
prantama, kodėl nepasinaudota apgalvotais ir

1996–1999 m. leidinyje „Baltu filologija“ (t. VI,  
VII, VIII) paskelbtais Janio Kuški'o darbais.  
Apskritai dėl naujausios literatūros panaudoji-  
mo kyla įtarimas, kad šios monografijos auto-  
rės arba jos nežino, arba renkasi autorius pagal  
„parankus/neparankus“ principą.

Paviršutiniškai atrodo ir senųjų daugiskai-  
tos datyvo formų su *-ms* keitimo dviskaitos da-  
tyvo formomis su *-m* aiškinimas (p. 52). Iš es-  
mės remiamasi Endzelyno nuomone: „Kad  
divsk. jau sāka zust, tad vecos divsk. datīvus  
*acim*, *āusim*, *rūokām*, *kājām* u. c. un daudzsk.  
datīvus *acims*, *āusims*, *rūokāms*, *kājāms* u. c.  
sākumā lietoja divskaitļa nozīmē, vēlāk arī  
daudzskaitļa nozīmē bez izšķirības, pēc kam  
nozīmē līdzīgais un fonētiski ērtākais *-m* varēja  
izspiest *-ms* (E n d z e l ī n s 1951, 405)“. Turint  
galvoje, kad asmeninių participinių įvardžių  
daugiskaitos datyvo-instrumentalio formos yra  
su *-ms*, t. y. *mums*, *jums*, laikantis Endzelyno  
mąstymo logikos reikėtų pripažinti, kad šių  
įvardžių posistemyje patogesnės formos buvo  
su *-ms*. Problema yra sudėtingesnė, negu ji at-  
rodė Endzelynui. Asmeninių įvardžių datyvo  
formos su *-ms* (o ne su *-m*) gali rodyti, kad dvi-  
skaitos daug anksčiau neteko asmeniniai par-  
ticipiniai įvardžiai negu daiktavardžiai ir gim-  
niniai įvardžiai. Tokią prielaidą patvirtina ir jos  
skurdūs reliktai, aptinkami tik vienoje kitoje  
kuršiškojoje šnektoje (pvz., Rucavoje), kur jie  
galėjo išlikti ir dėl lietuvių kalbos įtakos (žr.  
E n d z e l ī n s 1951, 517).

Mano nuomone, daiktavardžių dviskaitos ir  
daugiskaitos datyvo formų reikšmės neutrali-  
zacija pirmiausia galėjo įvykti fokuse. Po to, kai  
radosi skaitvardžių *trīs*, *četri*, *pieci* etc. samplai-  
kų su daiktavardžių dviskaitos nominatyvu-aku-  
zatyvu, plg.: *pieci metri*, *seši zirgi* etc., fokuse ga-  
lėjo neutralizuotis daiktavardžių dviskaitos ir  
daugiskaitos reikšmės, plg.:

*diviem bērniem bija jāiet caur mežu;*  
*pieciem (sešiem etc.) bērniem bija jāiet*  
*caur mežu;*  
*bērniems bija jāiet caur mežu.*

Antrajame sakinyje dviskaitos datyvo for-  
ma *bērniem* savo turiniu jau nebesiskiria nuo  
trečiojo sakinio daugiskaitos datyvo formos  
*bērniems*. Tai rodo ir jos sintaksinis žymiklis

<sup>1</sup> Beje, p. 54 autorė cituoja Kanizijaus kate-  
kizmo vienaskaitos akuzatyvo formą *Deiwe*, bet  
tokios formos nėra – yra tik *Dewe* ir ne 280, o  
281 puslapyje.



(kvantorius) *pieciem*. Kol egzistavo dviskaita, daugiskaitos kiekybinė informacija prasidėjo  $k > 2$ . Anaforinėje struktūroje tokia neutralizacija nebuvo įmanoma, nes pagal dviskaitos keitimo daugiskaita tendenciją anaforinėje struktūroje dviskaitos formų išlikti negalėjo (išskyrus įvardžio *abi* formas) (plg. R o s i n a s 1995, 155–156). Iš to galima daryti išvadą, kad dviskaitos ir daugiskaitos neutralizacija fokuse galėjo būti formų su *-m* vartojimo prielaida. Tačiau lemiamą vaidmenį datyvo su *-ms* išnykimo istorijoje suvaidino gramatinių morfemų vyraujanti struktūra, kurią galima aprašyti kaip *-VC*, plg.: vns. dat. *vīr-am*, dgs. ak. *vīr-us*, dgs. lok. *lauk-os*, vns. gen., dgs. nom.-ak. *rok-as*, dgs. lok. *rok-ās* etc.

Miglotai pasakoma mintis apie *a* kamieno daugiskaitos instrumentaliao galūnę *-iem*, kuri „ar daugzskaitlį dativa galotni laikam gan sakritusi jau pirmsrakstu periodā“ (p. 57). Kliūva trys dalykai. Pirma, žodis *sakritusi*, kuris implikuoja sinkretizaciją dėl žodžio galo fonologinių ar struktūrinių pakitimų, plg.: vns. ak. *kalnu* ir instr. *kalnu*, dgs. dat. *mums* ← *\*mumus* ir instr. *mums* ← *\*mumis* etc. Lyginant, pavyzdžiui, Mancelio tekstų daugiskaitos datyvo formą *Wahrteems* su įnagininko formomis *ar Wahrdeems* ir *Labbis Prahtis* sunku įsivaizduoti tokio sutapimo galimybę. Greičiau galima kalbėti apie senosios instrumentaliao galūnės *-is* palaipsnių keitimą datyvo galūne *-iems* pagal *ā*, *ē*, *i* ir *c* kamienų daugiskaitos datyvo-instrumentaliao formų modelį, kuriam pirmenybę teikė sistemos atitikties ir *eine Funktion – eine Form* principai. Antra, senųjų tekstų medžiaga rodo, kad kalbamosios formos senosios galūnės keitimas naujajai (įvardine) dar nebuvo pasibaigęs XVII a. Trečia, senuosiuose tekstuose daugiskaitos instrumentaliao galūnė yra ne *-iem*, o *-iems*. Formų su *-iem* seniausiuose tekstuose dar nėra daug, jų nepateikia ir pati autorė.

Visai neužsimenama apie *u* kamieno vyriškosios giminės daiktavardžio *tirgus* daugiskaitos paradigmos formas, kurios pateikiamos Adolfio gramatikėlėje. Skyrelyje *Vīriešu dzimtes u-celma lietvārdi* autorė tik pastebi, kad „daudzskaitlī u-celma vārdus parasti loka kā o-celma vārdus“ (p. 62). Užsiminti apie minėtas formas vis dėlto reikėjo, nes Adolfio gramati-

kėlė yra vienintelis šaltinis, kuriame pateikiama *tirgus* (*u* kamieno) daugiskaitos archajiška paradigma greta naujosios *a* kamieno paradigmos. Čia autorė, be kita ko, turėjo progą pasvarstyti, ar Adolfio priskirtos tos paradigmos formoms moteriškosios giminės reikšmės yra motyvuotos, ar yra kokių klaidingų išvadų padarinys. Apskritai, šis skyrelis būtų buvęs turiningesnis, jei autorė būtų pasinaudojusi Pėterio Vanago straipsniu (žr. V a n a g s 1987, 18).

Daiktavardžio linksniavimo apraše pasitaiko ir neaiškių formulavimų; sunku suprasti, ką norėjo pasakyti autorė, pavyzdžiui, tokia pastaipa apie *ja<sub>2</sub>* kamieno vienaskaitos akuzatyvo ir instrumentaliao formų galūnes: „Vienskaitlā akuzatīva un instrumentālā galotne dažkārt nebija vis *-is*, bet *-s*, kā jau iepriekš minēts, un tad akuzatīva un instrumentālā galotne tika veidota atbilstoši *o* celmam“ (p. 59).

Daug vertingos medžiagos ir taiklių pastabų būdvardžio istorijai yra būdvardžio dalyje, kurioje apžvelgta būdvardžio linksniavimo ir darybos raida nuo XVI a. iki mūsų dienų. Pateikiama paprastųjų ir įvardžiuotinių būdvardžių vartoseną, apžvelgiamos būdvardžių laipsnių formos ir gradacijos raiškos prerifrasinės priemonės. Apgalvotai parašytoje būdvardžio dalyje pasitaiko ir vienas kitas abejotinas aiškinimas. Pavyzdžiui, Endzelyno įvardžiuotinių būdvardžių susidarymo aiškinimas, kuriuo remiasi autorė, šiandien atrodo primityvokas (p. 154) ir dar autorės painiojamas. Endzelynas rašė: „slavi un balti gluži vienādi izveidojuši noteiktos adjektīvus, tas ir, ir pievienojuši adjektīvam beigās vietniekvārdu *jis*, kas sākumā nozīmēja laikam «kuŗš», tā tad bija relātīvais vietniekvārds, piemēram, leīšu *mažāsis vaīkas* „mazais bērns“. Adjektīvs *māžas*, un beigās vietniekvārds *jis*. Tā tad laikam kādreiz – «māz kuŗš bērns»“ (E n d z e l ī n s 1980, 453). Fleksinė morfologija atsiranda tada, kai kalbos sistemoje susidaro morfologinių žymiklių, t. y. žodžio gramatinių kategorijų simbolizavimas. Morfologinių žymiklių šaltinis yra sintaksė ir fonologija. Morfologija iš sintaksės atsiranda tuo atveju, kai buvę savarankiški gramatiniai žodžiai tam tikromis sąlygomis tampa nesavarankiškais vardažodžių ir veiksmažodžių afiksais (plg. L ü d t k e 1980, 233).

Taip iš sintaksinių konstrukcijų atsiranda morfolginės konstrukcijos. Taigi ir įvardžiuotiniai būdvardžiai baltų (ir slavų) kalbose yra atsiradę iš sintaksinės konstrukcijos, kurios pirmąją poziciją pagal Wackernagelio dėsnį užėmė arba būdvardis (arba daiktavardžio fleksinė forma, arba priešdėlis), o antrąją – enklitikas (įvardis) *\*(j)is, \*(j)ī*. Tokios konstrukcijos pirmiausia galėjo rasti anaforinėse struktūrose su pakartojamais daiktavardžiais, turinčiais požymį ‘nepirmasis paminėjimas’ ir tyrėjų vadinamąjį postpozicinį artikelį (žr. Rosinas 1988, 163–166), kurio svarbiausia funkcija – iš konteksto ir situacijos kylančios identifikacijos patvirtinimas (ten pat, 61). Taigi negalima kalbėti apie kokį mechaninį įvardžio *\*(j)is* pridėjimą prie būdvardžio, o apie pirminę sintaksinę konstrukciją *\*mažas (j)is vaikas*, atsiradusią anaforoje. Iš jos enklitinėje padėtyje esantis įvardis galėjo suaugti tik su pirmojoje pozicijoje einančiu būdvardžiu.

Ir dar vienas dalykas kliūva Blinkenos aiškinime. Endzelynas teigė, kad įvardis *\*(j)is* buvo reliatyvinis, o Blinkena be jokių argumentų čia pat rašo: „Ši norādāmā (retinta mano – A. R.) vietniekvārda *jo* locijuma formas latviešu valodā aizvien atrodas aiz adjektīva celma“ (p. 154). Galima sutikti su autorės nuomone, bet jai reikėjo tą nuomonę pagrįsti arba bent nurodyti literatūrą.

Daugiausia trūkumų galima išvelgti įvardžio dalyje. Apie tai galima parašyti atskirą studiją. Kadangi mano požiūris į įvardžių klasę, jų reikšmes ir funkcijas iš esmės skiriasi nuo autorės požiūrio, šioje recenzijoje nemėginsiu jai primesti savo koncepcijos, tik dar kartą priminsiu, kad monografijos pavadinime esantis žodžių junginys *morfologiskās sistēmas attīstība* įpareigojo autorę tirti įvardžių klasę kaip sistemą išryškinant kiekvieno įvardžio vietą ir tarpusavio santykius toje sistemoje. Kol kas to nematyti – tėra tik atskirų įvardžių ir jų fleksinių formų empirinė medžiaga, kuriai suklasifikuoti ir susisteminti būtini šiuolaikinio tyrimo metodai. Primintina dar ir tai, kad monografijos pavadinime yra žodis *morfologiskās*, tačiau apie įvardžių fleksinių formų morfologiją ir jos raidą kalbama mažiausiai – nėra net XVI–XVII a. tekstų įvardžių paradigimų. Daugiausia dė-

mesio skiriama įvardžių funkcijoms ir reikšmėms. Net nebandoma atsakyti į tokį klausimą, ar senųjų tekstų įvardžio *tas* daugiskaitos datyvo forma *tiems*, vartojama moteriškosios giminės reikšme, yra latvių kalbos reiškiny, ar tai vokiečių kalbos interferencijos padarinys.

Jeigu kur kas ir aiškinama, tai tie aiškiniškai kelia daugiau klausimų negu duoda atsakymų. Jeigu ir bandoma atsakyti į iškilusį kokį klausimą, tai atsakymas būna tik abejotina autoriteto nuomonė. Kaip pavyzdį galima pateikti įvardžio *tas* aptarimą. Autorė čia remiasi šiandien jau tik šypsena keliančiomis Endzelyno mintimis (p. 343), plg.: „Norādāmais vietniekvārds *tas* gadsimtu gaitā lietots „ar dažādām norādāmās enerģijas pakāpēm un zīmējis uz ko patlaban redzamu vai dzirdamu“ (Endzelīns 1951, 534)“. Tie energijos laipsniai (ar pakopos) primena viduramžiais vartotą Šventąją Dvasią.

Ir dar pora pastabų. Pirma, įvardžio dalies autorė, matyt, susitarusi su skaitvardžio dalies autore, žodžio *abi (abas)* neįtraukia į įvardžių inventorių: Silvija Miezė jį aptaria skaitvardžio dalyje ir laiko kuopiniu (kopuma) skaitvardžiu (p. 298–299, 246). Savo nuomonę ji kaip kirviu nukerta: „Tomēr *abi* pēc semantikas (‘divi noteikti’), kā arī pēc sintaktiskās funkcijas pieder pie skaitļa vārdiem“ (p. 246) ir sustiprina dar Endzelyno autoritetu: „Tē nozīmīgs arī akadēmika J. Endzelīna atzinums, „ka *abi* ir noteiktais skaitlenis. Piemēram, ja pasakā būtu stāstīts: „Vienam tēvam bija trīs dēli. Tie trīs dēli...“ Un salīdzinājumam: „Vienam tēvam bija divi dēli. *Abi* gāja medīt“. Tā pašu var vērot, runājot par *acīm, rokām*, kas mums ir divas. Šeit lietojam skaitleni *abi*“ (sk. Lvkj 1982, 17, 224)“. Kas šī tā išmano apie pasakymo presupoziciju, tokais naiviais išvedžiojimai nepatikės. Nesileisdamas plačiau į *abi* statuso bylą čia tik norėčiau priminti, kad lietuvių kalbotyroje reikiama ir alternatyvi nuomonė (žr. Rosinas 1988, 125; 2001a, 75–79). Deja, apie ją autorė net neužsimena. Tokio pobūdžio darbe neturėtų būti nutylimos ir alternatyvios nuomonės arba jos turėtų būti motyvuotai atmestos. Deja, kaip minėta, šios monografijos autorė taip nesielgia. Pavyzdžiui, įvardžio dalies autorė, aptardama asmeninių įvardžių vienaskaitos instru-



mentalio formų su *-im* vartoseną genityvo ir datyvo reikšme senuosiuose tekstuose (p. 313–315), visai nemini jų vartosenos akuzatyvo reikšme senuosiuose (Kanizijaus kat., Elgerio) tekstuose, nebando aiškinti neutralizacijos sąlygų ir nemini tų darbų, kuriuose tokių aiškinimų yra. Kartais susidaro įspūdis, kad autorės tas nuomones tyčia nutyli, siekdamas suteikti savo aiškinimams pirmumo statusą, o gal ir iš įsitikinimo, kad Endzelyno autoritetas yra neginčijamas. Kaip pavyzdį galima paminėti refleksyvumo raišką senuosiuose tekstuose asmeninių ir savybinių įvardžių formomis (p. 323, 327–329). Ši raiška aptariama tik epizodiškai, be sistemos, neminimi tie darbai, kuriuose tokia raiška tiriama plačiau. Atrodytų, kad apie tai pirmoji prabilo autorė.

Labiausiai apgalvota atrodo dalis apie veiksmažodį. Ji parašyta iš esmės laikantis sisteminio tyrimo principų. Sukaupta medžiaga apibendrinama ne tik išsamiais aiškinimais, bet ir įvairiomis schemomis, paradigmomis, statistikos duomenimis. Skaitant šią dalį akis užkliuvo tik už vieno kito abejotino dalyko. Pavyzdžiui, kalbėdama apie sangražines konstrukcijas (p. 425) autorė pateikia „Vndeudsche Pjalmen“ giesmės eilutę *Tomehr czerrem mhes vnde titczam / ka mhes mums atkal redczesemmes* (UP 63) ir teigia, kad čia „sastopam nevis vietniekvārda akuzatīva, bet datīva formas“. Iš tikrųjų taip nėra. Įvardžio *mēs* pavartota forma *mums* šiame kontekste yra ne datyvo, o akuzatyvo forma, plg.: *Kunx touws fweetcz Gars mums mušam nhe atsta* UP 83, 6, *dar mums par Beernes* UP 255, 5 etc. Kaip rodo latvių senųjų tekstų medžiaga, asmeninių įvardžių datyvo ir akuzatyvo formos šnektų dalyje jau buvo sinkretizuotos. Jų sinkretizacija yra pačios latvių kalbos raidos padarinys (žr. Rosinas 1995, 139–147; 2002, 211–213).

Be dalykinių trūkumų, monografijoje neišvengta šiaip įvairių netikslumų ar apsirikimų. Iš nemažo jų pluošto galima paminėti kelis: p. 154 cituojamas Endzelynas ir pateikiamas pavyzdys *možasis vaikas*, o Endzelyno tekste yra tik *mažasis vaikas*; p. 55 rašoma *paradigmas*, o Endzelyno tekste yra senesnė forma *paradeigmas*, p. 55 kalbant apie vienaskaitos lokatyvą cituojamas Endzelynas ir nurodomas jo grama-

tikos p. 460, bet tame puslapyje rašoma apie lokatyvo formas su *-n*, t. y. iliatyvą, o apie lokatyvą Endzelynas rašo p. 398.

Vertinant pasirodžiusią monografiją apskritai būtina pabrėžti, kad ji sukelia dvejopą įspūdį. Neabejotina, kad jos autorės atliko didžiulį darbą: sukaupė ir paskelbė iki šiol mažai žinomos ir net visai nežinomos naujos medžiagos apie vardažodžių ir veiksmažodžių fleksines formas, jų vartojimą ir konkurenciją penkių šimtmečių būvyje, išryškino atskirų kalbos dalių žodžių darybos išgales ir raidos tendencijas. Tai nemažas autorių nuopelnas. Sukaupta ir paskelbta medžiaga bus naudinga ne tik latvių kalbos istorijos tyrėjams, bet ir istorinės gramatikos resp. baltų kalbų lyginamosios gramatikos specialistams. Antra vertus, išryškėję trūkumai neleidžia nepasakyti ir kartokos tiesos. Tegul ta tiesa virsta nuoširdžiu palinkėjimu – kratytis autoriteto komplekso ir artėti prie XXI amžiaus lingvistinės minties ir kalbos istorijos tyrimo metodų.

## LITERATŪRA

Endzelīns J., 1951, Latviešu valodas gramatika, Rīga.

Endzelīns J., 1980, Darbu izlase, III 2, Rīga.

Lüdtke H., 1980, Auf dem Weg zu einer Theorie des Sprachwandels, – Kommunikations theoretische Grundlagen des Sprachwandels, Berlin, New York, 182–252.

Mayerthaler W., 1981, Morphologische Natürlichkeit, Wiesbaden.

Rosinas A., 1988, Baltų kalbų įvardžiai, Vilnius.

Rosinas A., 1995, Baltų kalbų įvardžiai: morfologijos raida, Vilnius.

Rosinas A., 2000, Inesyvo ir adesyvo formų kilmės ir raidos klausimu, – Baltistica, XXXIV (2), 173–183.

Rosinas A., 2001, Linksnių sinkretizmo ir analogijos vaidmuo kai kurių linksnių formų raidoje, – Baltistica, XXXV (1), 59–74.

Rosinas A., 2001a, Dėl žodžių lie. *abu*, la. *abi*, pr. *abbai* gramatinio statuso, – Baltistica, XXXV (1), 75–79.

Rosinas A., 2002, Kelios mintys dėl latvių senųjų raštų vienaskaitos kilmininko su *-as* ir dau-

giskaitos kilmininko su *-us*, – *Baltistica*, XXXVI (2), 205–217.

Rosinas A., 2002, Dēl latvių senųjų tekstų vienaskaitos lokatyvo, – *Baltistica*, XXXVI (2), 219–222.

Vanags P., 1987, Baltu *u*-celma lietvārdu refleksi vecākajos latviešu rakstos, – *Valodas aktualitātes* 1986, 16–25.

Vanags P., 1998, Vecākā perioda (XVI gs. – XVII gs. sākuma) latviešu raksti: avotu vēsture un dažas problemātiskas fonoloģijas, morfoloģijas, sintakses un leksikas īpatnības. Habilitācijas darbs, Viļņa.

Wurzel W. U., 1984, Flexionsmorphologie und Natürlichkeit, – *Studia Grammatica*, XXI, Berlin.

*Albertas Rosinas*